डॉ. श्रीमती सुमन व्ही. जैन,

विरूध्द

मारवाडी संमेलनाचे सचिव व ईतर

(दिवाणी अपील क्रमांक 1480 ऑफ 2012)

20 फेब्रुवारी 2024

[जे. के. माहेश्वरी* आणि के. व्ही. विश्वनाथन, न्यायमुर्ती .]

विचारकरण्याजोगा मुद्दा

प्रकरणातील वस्तुस्थिती प्रमाणे, राजीनामा मागे घेण्याची तारीख 25.03.2003 अपीलकत्याने प्रभावी तारखेपूर्वी म्हणजेच 24.09.2003 पूर्वी सादर केलेल्या अर्जास परवानगी मिळायला हवी होती; व्यवस्थापनाचे दिनांक 08.04.2003 रोजीचे राजीनामा स्वीकारण्याचे पत्र अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय होते का आणि असा राजीनामा मागे घेण्याची विनंती फेटाळणे कायद्यानुसार होते का; खटल्याच्या वस्तुस्थितीत, अपीलकर्त्याला कोणता दिलासा दिला जाऊ शकतो.

हेडनोट्स

सेवा कायदा – संभाव्य राजीनामा प्रभावी तारखेपूर्वी मागे घेणे – अनुमोदितता:

धरले: पदाच्या किंवा पदाच्या अटी व शर्तींवर नियंत्रण ठेवणाऱ्या तरतुदींमध्ये काहीही विपरीत नसल्यास व कोणत्याही कायदेशीर कंत्राटी किंवा घटनात्मक बंधनाअभावी संभाव्य राजीनामा प्रभावी होण्यापूर्वी केव्हाही मागे घेतला जाऊ शकतो - नोकरी/कराराच्या अटी व शर्तींमध्ये काहीही विपरीत

नसल्यास संभाव्य किंवा इराद्याने दिलेला राजीनामा भविष्यातील तारखेच्या आगमनानंतर पूर्ण आणि कार्यान्वित असेल – विद्यमान कर्मचाऱ्याने आपल्या पदाचा / पदाचा भविष्यातील निर्दिष्ट तारखेपासून राजीनामा देण्याच्या हेतूची किंवा प्रस्तावाची लेखी माहिती सक्षम प्राधिकरणाला लेखी स्वरूपात पाठविली तर ती लागू होण्यापूर्वी केव्हाही मागे घेतली जाऊ शकते – पत्र दि. 25.03.2003 ही संभाव्य दिनांक 24.09.2003 च्या राजीनाम्याची सूचना होती, जी अपीलकर्त्याला प्रभावी तारखेपूर्वी मागे घेता आली असती - अशी माघार घेण्यास प्रतिबंध करणारा कोणताही नियम/नियमावली नव्हती - दि. 08.04.2003 च्या पत्राला कोणतीही पूर्वसंमती नव्हती. ज्याव्दारे दिनांक 24.09.2003 पासून राजीनामा 'अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय' म्हणून स्वीकारला जावू शकतो आणि म्हणूनच, असे शब्द वापरून, राजीनामा स्वीकारणे एकतर्फी होते - प्रभावी तारखेपूर्वी अपीलकर्त्याने असा राजीनामा मागे घेण्यास परवानगी होती - अशा प्रकारे, हाऊस ऑफ लॉर्ड्सचा निर्णय "रेव्ह. ओस्वाल्ड जोसेफ रीचेल वि. जॉन फील्डर, हे सध्याच्या खटल्यातील तथ्यांना लागू होत नाही आणि या प्रकरणाशी तथ्यसाम्य असल्याबद्दल अपीलकर्त्याची याचिका फेटाळणे योग्य नव्हते आणि तीन व्यासपीठांद्वारे असे निष्कर्ष टिकाऊ नाहीत - वस्तुस्थितीवर, भारत सरकार आणि इतर विरुद्ध गोपालचंद मिश्रा आणि इतर [1978] 3 SCR मधील घटनापीठाच्या निर्णयाचे गुणोत्तर पूर्ण पणे लागू होते - कॉलेज ट्रिब्यूनल आणि उच्च न्यायालयाने दिलेले आदेश रद्द केले - शिवाय, या प्रकरणातील विचित्र तथ्यांवर, उत्तरदाता क्रमांक 1 ने अपीलकर्त्याचा सेवा कालावधी 24.09.2003 पासून (जेव्हा त्यांनी अपीलकर्त्याला राजीनामा दिला आहे असे चुकीच्या पद्धतीने धरले होते) ते 01.10.2007 रोजी नवीन संस्थेत प्राचार्य म्हणून रुजू होण्याच्या तारखेपर्यंत नियमित करण्याचे निर्देश दिले - निर्गमित केलेले निर्देश. [परिच्छेद 28, 12, 27, 21, 31 आणि 29]

सिद्धांत/तत्त्वे – "विंकुलम ज्युरिस" चे तत्त्व – चर्चा केली. [परिच्छेद 24]

केस लॉ चा हवाला

भारत सरकार आणि इतर विरुद्ध गोपालचंद मिश्रा आणि इतर, [1978] 3 SCR 12 **: (1978) 2 SCC 301-** वर विसंबून

बीएसईएस यमुना पॉवर लिमिटेड विरुद्ध घनश्याम चंद शर्मा आणि इतर, [2019] 14 SCR 546 **: (2020) 3 SCC 346 -** प्रतिष्ठित**.**

एअर इंडिया एक्सप्रेस लिमिटेड आणि इतर विरुद्ध कॅप्टन गुरदर्शन कौर संधू, [2019] 12 SCR 980 **: (2019) 17 SCC 129 -** लागू नाही**.**

श्रीकांत एस.एम. विरुद्ध भरत अर्थ मूव्हर्स लिमिटेड, [2005] Supp. 4 SCR 156 **: (2005)8 SCC 314;** बलराम गुप्ता विरुद्ध भारत सरकार आणि इतर, [1987] 3 SCR 1173 **: 1987 (Supp.) SCC 228;** राजकुमार विरुद्ध भारत सरकार, [1968] 3 SCR 857 **: AIR 1969 SC 180 -** यावर अवलंबून होते**.**

सेंच्युरी स्पिनिंग अँड मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी लिमिटेड आणि दुसरा वि. उल्हासनगर नगरपरिषद व अन्य, [1970] 3 SCR 854 **: AIR 1971 SC 1021;** भारत सरकार आणि इतर विरुद्ध मेसर्स अँग्लो अफगाण एजन्सीज लिमिटेड, *[1968] 2 SCR 366* **: AIR 1968 SC 718;** न्यू व्हिक्टोरिया मिल्स आणि इतर विरुद्ध श्रीकांत आर्य, [2021] 11 SCR 750 **: (2021) 13 SCC 771;** बी.एल. श्रीधर आणि इतर विरुद्ध के. एन. मुनीरेड्डी आणि इतर, [2002] Supp. 4 SCR 601 **: (2003) 2 SCC 355 -** संदर्भित**.**

रेव्ह ओस्वाल्ड जोसेफ रीचेल वि. द राईट रेव्ह जॉन फील्डर (1889), हाऊस ऑफ लॉर्ड्स, XIV, 249 - लागू नाही**.**

कायद्यांची यादी

महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, 1994.

की वर्ड ची यादी

संभाव्य राजीनामा; संभाव्य राजीनामा माघार;

प्रभावी तारीख; राजीनाम्याचा इराद्या; प्रभावी तारखेपूर्वी; राजीनामा देण्याचा हेतू किंवा प्रस्ताव;

राजीनाम्याची सूचना; राजीनामा मंजूर; "विंकुलम ज्युरिस" चे तत्त्व.

त्यातून उद्भवलेले प्रकरण

दिवाणी अपीलय अधिकार क्षेत्र : दिवाणी अपील क्रमांक 1480 ऑफ 2012

मुंबई उच्च न्यायालयाच्या दिनांक 04.07.2008 च्या निर्णय व आदेशावरून

2008 च्या एएन नंबर 63 ऑफ 2008 आणि WP 1611 आॅफ 2004

पक्षांची उपस्थिती

अपीलकर्त्यातर्फे वरिंदर कुमार शर्मा, शंतनू शर्मा, दीक्षा गौर, अॅड.

मीस नीना गुप्ता, डॉ. ललित भसीन, मीस वैष्णवी गुप्ता, मीस राधिका गुप्ता, आदित्य अनिरुद्ध पांडेय,

सिद्धार्थ धर्माधिकारी, सौरव सिंह, आदित्य कृष्णा, अॅड. उत्तरदात्यांसाठी.

सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय / आदेश

निर्णय

न्यायाधीश जे.के.माहेश्वरी, न्यायामुर्ती.

1. प्रस्तूतचे अपील 2008 च्या अपील क्रमांक 63 ऑफ 2008 मध्ये 'मुंबई उच्च

न्यायालया'च्या खंडपीठाने दिलेल्या 04.07.2008 च्या निकालातून उभे राहते, ज्यात खंडपीठाने

अपीलकर्त्याने केलेले अपील फेटाळून लावले आणि 2004 च्या रिट याचिका क्रमांक 1611 मध्ये विद्वान एकल न्यायाधीशांनी दिलेल्या 08.08.2006 च्या आदेशावर शिक्कामोर्तब केले. 'मुंबई विद्यापीठ व महाविद्यालय न्यायाधिकरण, मुंबई' (पुढे 'कॉलेज ट्रिब्युनल' म्हणून संबोधले जाते) यांनी 2003 च्या दिवाणी अपील क्रमांक 51 मध्ये दिलेल्या 30.04.2004 च्या आदेशामुळे व्यथित झालेल्या याचिकाकर्त्याने ती रिट याचिका दाखल केली होती. कॉलेज ट्रिब्युनलसमोर अपीलकर्त्याने उत्तरदाता क्रमांक 1"मारवाडी संमेलन ट्रस्ट" (पुढे "ट्रस्ट" म्हणून संबोधले जाते) यांनी दिलेला 10.09.2003 रोजीचा आदेश रद्द करण्यासाठी अपील दाखल केले आणि 09.09.2003 च्या पत्राद्वारे राजीनामा मागे घेण्याची विनंती फेटाळून लावली. त्यामुळे प्रभावी तारखेपूर्वी आपला संभाव्य राजीनामा मागे घेण्यास अपीलकर्त्याने आव्हान दिले होते आणि पुन्हा कामावर रुजू होण्याची तिची विनंती फेटाळून लावल्याचे आव्हान अपीलकर्त्याने ज्या तीन व्यासपीठांसमोर दिले होते, त्या तीन व्यासपीठांनी दिलेल्या आदेशांमुळे हे अपील केले आहे.

<u>कॉलेज ट्रिब्युनलचे निष्कर्ष</u>

2. संभाव्य राजीनामा प्रभावी तारखेपूर्वी मागे घेण्याची विनंती फेटाळून लावत अपीलकर्त्याने कॉलेज ट्रिब्युनलकडे 2003 च्या अपील क्रमांक 51 ला प्राधान्य दिले. कॉलेज ट्रिब्यूनलने 30.04.2004 च्या निर्णयाद्वारे असे मत व्यक्त केले होते की, हा बडतर्फीचा, काढून टाकण्याचा किंवा सेवा समाप्तीचा आदेश नसल्यामुळे महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, 1994 च्या कलम 59 (1) अन्वये अपील ग्राह्य धरले जात नाही (पुढे **"1994** कायदा**"** म्हणून संबोधले जाते) आणि त्यामुळे कलम 59 (2) अंतर्गत मर्यादेचा प्रश्नच उद्भवत नाही. अपील ग्राह्य धरले जात नसल्याचे कॉलेज ट्रिब्युनलने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर गुणवत्तेच्या आधारे प्रभावी तारखेपूर्वी संभाव्य राजीनामा मागे घेण्याच्या प्रश्नाचाही विचार केला. वस्तुस्थितीची दखल घेतल्यानंतर संभाव्य राजीनामा मुदतीपूर्वी मागे घेता येईल, असे कायद्याने ठरविण्यात आले. मात्र, वस्तुस्थितीच्या आधारे दोन्ही

पक्षांमध्ये राजीनामे मागे घेण्यास मनाई करण्याबाबत सामंजस्य असल्याचे मत व्यक्त करण्यात आले. म्हणूनच, कॉलेज ट्रिब्युनलच्या मते, सध्याचे प्रकरण हाऊस ऑफ लॉर्ड्सच्या **" द रेव्ह ओस्वाल्ड जोसेफ रीचेल विरुद्ध द राईट जॉन फिल्डर(1889) House of Lords, XIV, 249"** रेव्ह ओस्वाल्ड जोसेफ रीचेल विरूद्ध" या खटल्याच्या निकालाच्या अपवादात येते**,** आणि म्हणूनच कॉलेज ट्रिब्युनलने अपील फेटाळून लावले.

<u>विद्वान एकल न्यायाधीशांनी नोंदवलेले निष्कर्ष</u>

3. त्या निर्णयाला मुंबई उच्च न्यायालयात 2004 ची रिट याचिका क्रमांक 1611 दाखल करून आव्हान देण्यात आले होते. विदवान एकल न्यायाधिशांनी संभाण्य राजीनामा माघारी घेण्याचा अधिकार आहे का, अथवा संभाव्य राजीनामा सोडला जाऊ शकतो किंवा त्याग करू शकतो या प्रश्नावर विचार केला. त्यावर विचार करताना विद्वान एकल न्यायाधीशांनी रेव्ह ओस्वाल्ड (सुप्रा) यांच्या निर्णयाचा आधार घेतला आणि त्याचा दाखला दिल्यानंतर असे निरीक्षण नोंदवले की संभाव्य राजीनामा मागे घेण्याचा अधिकार तो अधिकार धारण करणा-या व्यक्तीला सोडता येतो किंवा माफ केला जाऊ शकतो. त्यानंतर न्यायालयाने 'एस्टॉपेल' आणि 'वेवर' या तत्त्वावरील निकालाचा संदर्भ दिला आणि 28.03.2003, 08.04.2003 च्या पत्रांच्या अनुषंगाने आणि अपीलकर्त्याचे वर्तन पाहून न्यायाधिकरणाने गुणवत्तेच्या आधारे नोंदवलेले निष्कर्ष मधे कोणत्याही हस्तक्षेपाची आवश्यकता नसल्याचे म्हटले. न्यायाधिकरणाने एकदा अपील ग्राह्य धरले नाही हया निष्कर्षांची पुष्टी करणे आणि गुणवत्तेच्या आधारे या मुद्द्याची तपासणी करणे कितपत योग्य आहे, या पैलूचे आकलन करण्यात विद्वान एकल न्यायाधीश अपयशी ठरले.

<u>उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाचे निष्कर्ष</u>

4. आव्हान देताना खंडपीठाने त्या निष्कर्षांवर शिक्कामोर्तब केले. निकालाच्या परिच्छेद 12 मध्ये असे म्हटले होते की, सामान्य परिस्थितीत, अपीलकर्त्याला आपला राजीनामा अंमलात

येण्यापूर्वी मागे घेण्याचा मार्ग खुला आहे, उलट कराराच्या अधीन राहून. त्यानंतर खंडपीठाने या प्रकरणाच्या वस्तुस्थितीचा विचार करताना लवादाने काही चूक केली का, या मुद्द्यावर विचार केला. खंडपीठाने सुरुवातीपासूनच केलेला पत्रव्यवहार, म्हणजे अपीलकर्त्याने लिहिलेली 18.02.2003, 25.03.2003, 31.03.2003 आणि 11.8.2003 रोजीची पत्रे आणि व्यवस्थापनाने लिहिलेली 25.03.2003, 28.03.2003 आणि 08.04.2003 रोजीची पत्रे यांचा विचार केला आणि असे निरीक्षण नोंदवले की राजीनामा मागे घेण्याच्या बाबीस बराच काळ आक्षेप घेण्यात आला नव्हता आणि सांमजस्यामुळे असे दिसने की राजीनामा मागे न घेण्याजोगा, अंतीम व दोन्ही पक्षांवर बंधनकारक आहे. **रेव्ह ओसवाल्ड (सुप्रा)** आणि "सेंच्युरी स्पिनिंग अँड मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी लिमिटेड अँड अनादर व्हर्सेस" द उल्हासनगर मुनिसीपल काउसील अॅण्ड अनादर AIR 1971 SC 1021" आणी " युनियन आॅफ इंडीया अॅफ अदरर्स विरुध्द अॅग्लो अफगाण एजन्सहज लीमीटेड, AIR 1968 SC 718" या खटल्यात दिलेल्या एस्टॉपेलच्या मुद्द्यावर विसंबून राहून कॉलेज ट्रिब्युनल आणि उच्च न्यायालयाचे विद्वान एकल न्यायाधीश यांनी नोंदविलेल्या निष्कर्षांवर शिक्कामोर्तब झाले.

उपस्थित केलेला युक्तीवाद

5. अपीलकर्त्याच्या अभ्यासू वकिलांनी "भारत सरकार आणि इतर विरुद्ध गोपालचंद मिश्रा आणि इतर, **(1978) 2 SCC 301"** या निकालाचा आधार घेत. **रेव्ह ओस्वाल्ड (सूप्रा)** यांच्या निर्णयाचा विचार केला गेला आहे आणि या प्रकरणात वेगळे केले गेले आहे असा युक्तिवाद केला. रोजगारावर नियंत्रण ठेवणारी कोणतीही विपरीत तरतूद नसल्यास कर्मचाऱ्याने दिलेला संभाव्य राजीनामा प्रभावी होण्यापूर्वी केव्हाही मागे घेतला जाऊ शकतो, असे सादर केले गेले. **"**श्रीकांत एस.एम.विरुद्ध भारत अर्थ मूवर्स लिमिटेड, **(2005) 8 SCC 314";** बलराम गुप्ता विरुद्ध भारत सरकार आणि इतर, **1987 (Supp.) SCC 228;** "एअर इंडिया एक्सप्रेस लिमिटेड आणि इतर विरुद्ध

कॅप्टन गुरदर्शन कौर संधू, (2019) 17 SCC 129" आणि "न्यू व्हिक्टोरिया मिल्स अँड अदर्स विरुद्ध श्रीकांत आर्य, (2021) 13 SCC 771". या प्रकरणातील निवाड्यावर देखील भरवसा ठेवला न्यायाधिकरणाकडे अपील दाखल केल्यावर त्या अपिलाचा निपटारा होईपर्यंत म्हणजेच 30.04.2004 पर्यंत अपीलकर्त्याच्या बाजूने स्थगिती देण्यात आली होती, याकडे लक्ष वेधण्यात आले आहे. कॉलेज ट्रिब्युनलने अपील निकाली काढल्यानंतर आणि उच्च न्यायालयात सुनावणी प्रलंबित असताना त्यांनी एम.एम.पी.शहा महाविद्यालयात प्राचार्य म्हणून दुसरी नोकरी मिळवली आणि 01.10.2007 रोजी रुजू झाल्यानंतर त्यांनी सेवानिवृत्तीच्या वयापर्यंत म्हणजे 31.10.2015 पर्यंत काम केले. राजीनामा स्वीकारल्याच्या तारखेपासून ते नवीन महाविद्यालयात रुजू होईपर्यंतचा कालावधी पुनर्वसनावर नियमित करण्याचे निर्देश देण्यात यावेत, अन्यथा पेन्शन देण्याच्या बाबतीत अपीलकर्त्यास गंभीर पूर्वग्रह निर्माण होऊ शकतो, असे आवाहन करण्यात आले आहे. असे म्हटले गेले की, प्रस्तूतच्या प्रकरणात, अपीलकर्त्याच्या सेवेवर नियंत्रण ठेवणारा कोणताही लेखी करार किंवा कोणताही विपरीत नियम नव्हता, म्हणून असा युक्तिवाद केला गेला की तिला संभाव्य राजीनामा मागे घेण्याचा अधिकार आहे. विद्वान वकिलांनी अपीलकर्ता आणि व्यवस्थापन यांच्यातील पत्रव्यवहाराचा संदर्भ दिल्यानंतर अंतर्निहित कराराच्या निष्कर्षास विरोध केला. विद्वान वकिलांच्या म्हणण्यानुसार, पत्रातील मजकुराचे योग्य दृष्टीकोनातून मूल्यमापन न करता हा निष्कर्ष नोंदविण्यात आला. विद्वान वकिलांच्या म्हणण्यानुसार कॉलेज ट्रिब्युनल, विद्वान एकल न्यायाधीश आणि खंडपीठाने **रेव्ह ओसवाल्ड (सूप्रा)** यांच्या प्रकरणाचा आधार घेतला आहे, जो साक्षीदारांसमोर केलेल्या राजीनाम्याच्या दस्तऐवजावर आधारित निर्णय होता. त्यामुळे या खटल्याच्या वस्तुस्थितीत वरील निकालाचे गुणोत्तर लागू होत नाही आणि नोंदवलेले निष्कर्ष कायद्याशी सुसंगत नाहीत.

6. ह्या उलट ट्रस्टच्या अभ्यासू वकिलांनी अपीलकर्त्याने घेतलेल्या भूमिकेला कडाडून विरोध केला आणि आक्षेपार्ह निकालातील युक्तिवाद आणि निष्कर्षांच्या समर्थनार्थ युक्तिवाद केला.

असा युक्तीवाद केला की, सध्याचे प्रकरण हे भविष्यातील प्रभावी तारखेपासून राजीनामा मागे घेण्याचे प्रकरण नाही, तर हे असे प्रकरण आहे की, परस्पर सामंजस्याने व्यवस्थापनाने राजीनामा स्वीकारला आणि वाद निर्माण झाला त्याला पूर्णविराम देण्यात आला.खरे तर दोन्ही पक्षांनी परस्पर सहमती दर्शविली असून राजीनामा स्वीकारून हा वाद मिटवण्यात आला, असा युक्तिवाद अभ्यासू वकिलांनी केला. शिवाय 08.04.2003 च्या पत्रावर बराच काळ आक्षेप घेण्यात आला नसल्याने "लोकस पोनिटेंटी" किंवा विचारबदल करून राजीनामा मागे घेण्याची संधी या सिद्धांताचा अपीलकर्त्याला काहीच उपयोग होत नाही. विद्वान वकिलाच्या म्हणण्यानुसार, अपीलकर्ता आणि उत्तरदाता यांच्यातील पत्रव्यवहारावरून हे स्पष्ट होते की व्यवस्थापनाचा विभागीय चौकशी सुरू करण्याचा हेतू होता आणि ती चौकशी टाळण्यासाठी अपीलकर्त्याने संभाव्य तारखेपासून आपला राजीनामा सादर केला, जो अपरिवर्तनीय, अंतिम आणि बंधनकारक म्हणून स्वीकारला गेला. त्यामुळे कॉलेज ट्रिब्युनल, विद्वान एकल न्यायाधीश आणि खंडपीठाने अपीलकर्त्याविरुद्ध, अभ्यासू वकिलांच्या म्हणण्यानुसार, नोंदवलेले निष्कर्ष कोणत्याही हस्तक्षेपाची हमी देत नाहीत. या युक्तिवादाच्या समर्थनार्थ 'बीएसईएस यमुना पॉवर लिमिटेड विरुद्ध घनश्यामचंद शर्मा आणि इतर, (2020) 3 SCC 346', बी. एल. श्रीधर आणि इतर विरुद्ध के. एन. मुनीरेड्डी आणि इतर, (2003) 2 SCC 355', एअर इंडिया एक्सप्रेस लिमिटेड **(सूप्रा),** गोपालचंद मिश्रा **(सूप्रा),** बलराम गुप्ता **(सूप्रा)** आणि रेव्ह ओसवाल्ड **(सूप्रा)** यांच्यावर अवलंबून राहून हे अपील फेटाळण्यात यावे, असा युक्तिवाद करण्यात आला.

7. उत्तरदाता क्रमांक 3 आणि 4 चे अभ्यासू वकील म्हणतात की हे महाविद्यालय "श्रीमती नाथीभाई दामोदर ठाकरसी महिला विद्यापीठ" (पुढे "एसएनडीटी विद्यापीठ" म्हणून संबोधले जाते) शी संलग्न ट्रस्टद्वारे चालविले जाते. एसएनडीटी महिला विद्यापीठ कायद्याच्या कलम 8(3) (d) नुसार व्यवस्थापनाच्या गव्हर्निंग बॉडीला सहा महिन्यांची नोटीस दिल्यास किंवा पगार दिल्यावर

राजीनामा स्वीकारण्याचा अधिकार आहे आणि राजीनामा नाकारण्यात किंवा स्वीकारण्यात सरकारची कोणतीही भूमिका नाही. मात्र, या प्रकरणातील वस्तुस्थितीत, संचालक मंडळाने राजीनामा स्वीकारल्यानंतर न्यायाधिकरण आणि उच्च न्यायालयाने नोंदवलेल्या निष्कर्षांमध्ये कोणत्याही प्रकारचा हस्तक्षेप करण्याची गरज नाही.

8. तिन्ही व्यासपीठांनी नोंदवलेले निष्कर्ष आणि या खटल्यातील वस्तुस्थितीत पक्षकारांच्या अभ्यासू वकिलांनी मांडलेले युक्तिवाद लक्षात घेता या न्यायालयापुढे निर्णयासाठी खालील प्रश्न उभे राहतात –

A. खटल्याच्या वस्तुस्थितीनुसार अपीलकर्त्याने प्रभावी तारखेपूर्वी म्हणजेच 24.09.2003 पुर्वी 25.03.2003 रोजी सादर केलेला राजीनामा मागे घेण्याच्या अर्जाला परवानगी द्यायला हवी होती का?

B. खटल्याच्या वस्तुस्थितीनुसार व्यवस्थापनाचे दिनांक 08.04.2003 रोजीचे राजीनामा स्वीकारण्याचे पत्र अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय होते; आणि असा राजीनामा मागे घेण्याची विनंती फेटाळणे कायद्यानुसार होते का?

C. खटल्याच्या वस्तुस्थितीनुसार, अपीलकर्त्याला कोणता दिलासा दिला जाऊ शकतो?

<u>प्रश्न (अ) व (ब) वरील चर्चा</u>

9. सोयीसाठी व वस्तुस्थिती व कायदेशीर बाबींवरील चर्चा सामान्य असल्याने (अ) व (ब) प्रश्न एकत्र घेतले जातात व एकाच वेळी हाताळले जातात. तिन्ही मंचांनी नोंदवलेले निष्कर्ष पाहिल्यावर असे दिसून येते की, **रेव्ह ओस्वाल्ड (सूप्रा)** प्रकरणात हाऊस ऑफ लॉर्ड्सच्या निर्णयाचा आधार घेत अपील, रिट याचिका आणि खंडपीठा पुढील अपील फेटाळण्यात आले आहे. त्यामुळे

सर्वप्रथम त्या निर्णयाचे सविस्तर विश्लेषण करणे गरजेचे आहे. त्या प्रकरणात बिशपने एकतर चौकशीला सामोरे जावे किंवा आपला लाभ घेणे थांबवावे, असे बिशपने कळवलेल्या 'विकार'च्या वर्तनावरून हा वाद निर्माण झाला. बिशपच्या अशा प्रस्तावावर व्हिकरने साक्षीदारांसमोर राजीनाम्याचे बिनशर्त दस्तऐवज अंमलात आणले आणि बिशपच्या सचिवांकडे पाठवले ज्यावर बिशपने विकारच्या राजीनाम्याची औपचारिक स्वीकृती ऑक्टोबरच्या पहिल्या तारखेपर्यंत पुढे ढकलली. तथापि, 10 जून रोजी, व्हिकरने दुसर्या दस्तऐवजाद्वारे पूर्वीचा राजीनाम्याचा करार रद्द केला आणि तो 16 जुलै रोजी बिशपांनी सचिवांना कळविला. व्हिकर यांनी माघार घेतल्यानंतरही बिशपांनी दस्तऐवजावर स्वाक्षरी केली आणि ऑक्टोबरच्या पहिल्या तारखेपासून राजीनामा स्वीकारला आणि हा राजीनामा रद्द घोषित केला. यामुळे व्यथित झालेल्या विकाराने बिशप आणि इतरांवर कारवाई करून आपण व्हिकर असल्याचे जाहीर करावे आणि बिशपने राजीनामा स्वीकारणे अमान्य असल्याचे जाहीर करावे. लाभार्थ्यांना रिक्त मानण्यापासून उत्तरदाता रोखण्याचे आदेश द्यावेत, अशी मागणीही त्यांनी केली. हे प्रकरण अपीलात हाऊस ऑफ लॉर्ड्सपर्यंत पोहोचले, ज्याने अपील न्यायालयाच्या निर्णयावर शिक्कामोर्तब केले आणि राजीनामा ऐच्छिक, निरपेक्ष, वैधरित्या अंमलात आणला गेला आणि अपरिवर्तनीय असल्याचे म्हटले. त्यामुळे विकाराने केलेली कारवाई यशस्वी झाली नाही.

10. **रेव्ह ओस्वाल्ड (सूप्रा)** यांचा निर्णय या न्यायालयाच्या घटनात्मक खंडपिठासमोर **गोपालचंद्र मिश्रा (सूप्रा)** यांच्या प्रकरणात विचारार्थ आला आणि परिच्छेद 69 मध्ये वस्तुस्थितीच्या आधारे वेगळे करण्यात आले आणि असे निरीक्षण नोंदवले गेले –

> *" 69.* बिनशर्त संभाव्य राजीनामा, अधिक नसताना, योग्य प्राधिकरणाला कळविल्याक्षणी सामान्यत: निरपेक्ष आणि कार्यक्षम होतो या प्रस्तावासाठी रीचलला कोणताही अधिकार नाही. या प्रकरणाचे विशेष वैशिष्ट्य म्हणजे रीचलने स्वतःच्या मर्जीने बिशपबरोबर "पूर्णपणे बंधनकारक करार" केला होता, ज्यानुसार, बिशपने राजीनामा दिल्यास रीचलवरील गंभीर

आरोपांची चौकशी सुरू करण्यास टाळाटाळ करण्याचे बिशपने मान्य केले होते. त्या कायदेशीर कराराच्या अनुषंगाने, रीचलने आपला राजीनामा दिला आणि तो पूर्ण करण्यासाठी सर्व प्रयत्न केले आणि दुस-या टोकाला बिशपनेही त्याच्याविरुद्ध उपदेशक न्यायालयात कार्यवाही सुरू करण्यास टाळाटाळ केली. त्यामुळे हा करार नुडम पॅक्टम करार नव्हता, तर चांगल्या विचारासाठी होता आणि त्यावर कार्यवाही करण्यात आली होती आणि "श्री. रीचल यांचा राजीनामा मागे घेण्यापूर्वी पूर्ण करण्यात आला होता", म्हणून त्यांना त्यांच्या एकतर्फी पर्यायावर "करार बिघडवण्याची" आणि "बिशपच्या संमतीशिवाय" राजीनामा मागे घेण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही. ही अपवादात्मक परिस्थिती लक्षात घेता, रीचलचा राजीनामा निरपेक्ष आणि अपरिवर्तनीय झाला आहे, असे त्यांच्या लॉर्डशीप ने म्हटले होते. तात्कालिक प्रकरणात अशा प्रकारची कोणतीही विलक्षण परिस्थिती अस्तित्वात नाही."

11. त्या प्रकरणात घटनात्मक घटनापीठाने संभाव्य किंवा संभाव्य राजीनाम्यासंदर्भात तत्त्वे निश्चित केली आणि असे म्हटले की असा राजीनामा प्रभावी होण्यापूर्वी केव्हाही मागे घेतला जाऊ शकतो. संबंधित परिच्छेद 28, 29 आणि 41 तयार संदर्भासाठी पुनरुत्पादित केले आहेत, जसे -

> 28. या पत्राच्या मूळ भागात (जो या निकालाच्या पुढील भागात पूर्णपणे काढला गेला आहे) केवळ तीन वाक्यांचा समावेश आहे. पहिल्या वाक्यात असे म्हटले आहे: "मी अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशपदाचा राजीनामा देण्याची विनंती करतो." जर हे वाक्य एकटं उभं राहिलं असतं किंवा या पत्राचा एकमेव आशय असता, तर तो संपूर्ण राजीनामा म्हणून काम करेल. प्रेसेन्टीमध्ये, ज्यात ताबडतोब पदाचा राजीनामा देणे आणि न्यायाधीश पदाचा कार्यकाळ संपुष्टात आणणे समाविष्ट आहे. पण ते तसे नाही. पहिल्या वाक्यानंतर लगेच आणखी दोन वाक्य लिहिले आहे, त्यात लिहिले आहे: "मी 31 जुलै 1977 पर्यंत रजेवर राहीन. माझा राजीनामा

1 ऑगस्ट 1977 पासून लागू होईल. पहिल्या वाक्याला इतर दोन वाक्यांच्या संदर्भापासून वेगळे करून एकटेपणाने अर्थ लावता येत नाही. त्यास पात्र ठरणाऱ्या पुढील दोघांबरोबर ते वाचावे लागते. 7 मे 1977 रोजीचे हे पत्र म्हणजे लेखकाच्या न्यायाधीशपदाचा राजीनामा देण्याच्या हेतूची केवळ माहीती किंवा सूचना आहे की, 1 ऑगस्ट 1977. रोजीच्या या पुढील तारखेला ते त्यांच्या पदाचा राजीनामा देउ ईच्छीतात. सोयीसाठी आपण या पत्राला संभाव्य किंवा संभाव्य राजीनामा म्हणू शकतो, परंतु भविष्यातील तारखेच्या आगमनापूर्वी तो निश्चितच पूर्ण आणि कार्यक्षम राजीनामा नव्हता कारण, स्वतःच, त्यामुळे त्याने स्वतःला न्यायाधीशपदावरून काढून टाकले नाही किंवा त्याचा कार्यकाळ संपुष्टात आणला नाही.

29. अशा प्रकारे, अपीलकर्ता 2 ने राष्ट्रपतींना 7 मे 1977 रोजी पत्र पाठविले, अनुच्छेद 217 (1) च्या तरतुदी (अ) मध्ये वापरल्या गेलेल्या "आपल्या पदाचा राजीनामा देतो" या अभिव्यक्तीच्या चिंतनात संपूर्ण आणि कार्यक्षम राजीनामा होत नाही. भविष्यातील तारखेच्या आगमनापूर्वी (1 ऑगस्ट 1977) ती पूर्णपणे निष्क्रीय, निष्क्रिय आणि अकार्यक्षम होती आणि प्रत्यक्षात त्याचा कोणताही परिणाम होऊ शकला नाही आणि झाला नाही. xxx xxx xxx xxx

41. वरील विवेचनातून समोर येणारे सर्वसाधारण तत्त्व असे आहे की, पदाच्या/पदाच्या अटी व शर्तींवरील तरतुदींमध्ये याच्या विरुद्ध काहीही नसल्यास पदाधिकाऱ्याने सक्षम अधिका-याला भविष्यातील ठराविक तारखेपासून आपल्या पदाचा / पदाचा राजीनामा देण्याच्या हेतूची लेखी माहिती किंवा प्रस्ताव प्रभावी होण्यापूर्वी तो केव्हाही मागे घेऊ शकतो, म्हणजे कार्यालय/पदाचा कार्यकाळ संपुष्टात येण्यापूर्वी किंवा नोकरी पुर्वी "

12. घटनात्मक घटनापीठाने वर घालून दिलेल्या कायद्यानुसार, नोकरी किंवा कराराच्या अटी व शर्तींमध्ये काहीही विपरीत नसल्यास संभाव्य किंवा इच्छूक राजीनामा भविष्यातील तारखेच्या आगमनानंतर पूर्ण आणि कार्यान्वित असेल. विद्यमान कर्मचाऱ्याने आपल्या पदाचा / पदाचा भविष्यातील निर्दिष्ट तारखेपासून राजीनामा देण्याच्या हेतूची किंवा प्रस्तावाची लेखी माहिती सक्षम प्राधिकरणाला लेखी पाठविली ती प्रभावी होण्यापूर्वी केव्हाही मागे घेतली जाऊ शकते.

13. आता तीन व्यासपीठांनी नोंदवलेल्या निष्कर्षांचे कौतुक करण्यासाठी सध्याच्या प्रकरणातील वस्तुस्थितीवर अचूक चर्चा करणे आवश्यक आहे. या प्रकरणात, अर्जदाराची एसएनडीटी विद्यापीठाशी संलग्न आणि उत्तरदाता क्रमांक 1 - ट्रस्टद्वारे चालविल्या जाणार्या "बी. एम. रुईया गर्ल्स अँड जी. डी. बिर्ला गर्ल्स कॉलेज" (पुढे "कॉलेज" म्हणून संबोधले जाते) मध्ये 01.07.1992 पासून प्राचार्य म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. त्यांची नियुक्ती कायमस्वरूपी होती आणि दशकभराच्या प्रदीर्घ कालावधीसाठी त्या हे कर्तव्य पार पाडत होत्या. डिसेंबर 1998 मध्ये ट्रस्टचे व्यवस्थापन बदलण्यात आले आणि शाळेचा कारभार नव्या व्यवस्थापनाने ताब्यात घेतला. 2001 मध्ये बियानी नावाच्या व्यक्तीची संयोजक पदी नियुक्ती करण्यात आली आणि दैनंदिन कामकाजात हस्तक्षेप करून अश्लिल व अयोग्य टिप्पण्या केल्याचा आरोप आहे. यामुळे व्यथित झालेल्या याचिकाकर्त्याने आपल्या सहकाऱ्यांसह 18.02.2003 रोजी काही आरोप असलेले पत्र लिहून निषेध नोंदविला. हेही लक्षात घेतले पाहिजे की एका विश्वस्ताने 05.03.2003 रोजी अपीलकर्त्याला पत्र पाठवून तिच्यावर आर्थिक अनियमितता आणि बेशिस्तपणाचे काही आरोप असल्याचे नमूद केले होते आणि तिला आपले म्हणणे सादर करण्यास सांगितले होते. अपीलकर्त्याने या पत्राला कोणतेही उत्तर सादर केले नाही आणि दिनांक 04.03.2003 च्या पत्राद्वारे आपले निषेध पत्र मागे घेतले. 25.03.2003 रोजी, आरोग्याच्या गंभीर समस्यांमुळे, अपीलकर्त्याने ट्रस्टच्या अध्यक्षांना राजीनाम्याची सूचना सादर केली आणि भविष्यातील तारखेपासून म्हणजे 24.09.2003 पासून राजीनामा देण्याची इच्छा असल्याचे कळवले.

त्याच तारखेला अध्यक्षांनी अपीलकर्त्याला कळवले की व्यवस्थापन समितीने "तथ्यशोधक समिती" द्वारे सविस्तर चौकशी करण्याचा निर्णय घेतला आहे. याचिकाकर्त्याला दोन महिन्यांच्या रजेवर जाण्याचे आणि पदभार श्रीमती पूर्वी शहा यांच्याकडे सोपविण्याचे निर्देश देण्यात आले होते, जे तात्काळ "कार्यवाहक मुख्याध्यापिका" म्हणून काम करतील. तीन दिवसांच्या आत म्हणजे 28.03.2003 रोजी अद्याक्षांनी अपीलकर्त्याला नव्याने बिनशर्त राजीनामा सादर करण्याची सूचना केली. तयार संदर्भासाठी या पत्राचा संबंधित भाग खालीलप्रमाणे पुनरुत्पादित केला आहे –"

" xxx xxx xxx xxx

जर तुम्हाला तात्काळ स्वत:च्या इच्छेने बिनशर्त राजीनामा द्यायचा असेल आणि या आधारावर वाद मिटवायचा असेल तर व्यवस्थापन समितीच्या मान्यतेच्या अधीन राहून चौकशी मागे घेण्याच्या तुमच्या विनंतीचा व्यवस्थापन विचार करू शकेल. दिनांक 24.09.2003 पासून चा तुमचा राजीनामा व्यवस्थापनाला मान्य नाही. सध्याची परिस्थिती लक्षात घेता हे गरजेचे नाही की, दोन्ही बाजूंना सहा महिन्यांची नोटीस माफ केली जाऊ शकते. जर तुम्ही तात्काळ बिनशर्त राजीनामा द्यायला तयार नसाल तर ती तुमची निवड आहे. जर तुम्हाला तात्काळ राजीनामा द्यायचा असेल तर संस्थेच्या व्यापक हितासाठी प्रस्तावित चौकशी मागे घेण्यास व्यवस्थापनाला राजी केले जाऊ शकते.

हे पत्र प्राप्त झाल्यापासून 48 तासांच्या आत तुमच्याकडून कोणतेही उत्तर न मिळाल्यास व्यवस्थापन योग्य वाटेल तशी योग्य ती कारवाई करेल.

xxx xxx xxx xxx "

14. अपीलकर्त्याने नवीन राजीनामा सादर केला नाही आणि 31.03.2003 रोजी या पत्रावर आपले उत्तर सादर केले आणि संभाव्य तारखेपासून, म्हणजे 24.09.2003 पासून राजीनामा

स्वीकारण्याच्या तिच्या विनंतीचा विचार करण्याची विनंती व्यवस्थापनाला केली. कारणे स्पष्ट करणारा पत्राचा संबंधित भाग खालीलप्रमाणे दिला आहे –

" *xxx xxx xxx xxx*

(1) सरकारी कायद्यानुसार मुख्याध्यापकपदाचा राजीनामा देण्यापूर्वी मला सहा महिन्यांची नोटीस द्यावी लागते. मला या सरकारी नियमाचे पालन करायचे आहे.

(संदर्भ: दिनांक)

(2) माझ्याकडे एकूण *7* महिन्यांची रजा संचित आहे जी मी राजीनामा देण्यापूर्वी घेऊ इच्छिते. मला माझे मानधन सरकारकडून मिळणार असल्याने व्यवस्थापनावर कोणताही आर्थिक बोजा पडणार नाही.

(3) वैद्यकीय सल्ल्याने मी आधीच दीर्घ रजेवर असल्याने मेंदू आणि मणक्याच्या समस्यांचे अत्यंत गंभीर स्वरूप लक्षात घेता वैद्यकीयदृष्ट्या तंदुरुस्त होईपर्यंत मी महाविद्यालयात जाण्याच्या स्थितीत राहणार नाही.

या पार्श्वभूमीवर दिनांक *24.09.2003* पासून वैध म्हणून माझा राजीनामा स्वीकारण्याची विनंती करते. मला आशा आहे की व्यवस्थापन माझ्या विनंतीवर सहानुभूतीपूर्वक विचार करेल.

xxx xxx xxx xxx "

15. त्यानंतर व्यवस्थापनाने दिनांक 08.04.2003 च्या पत्राद्वारे पुढील अटींमध्ये राजीनामा स्वीकारला आणि अपीलकर्त्याला उत्तर दिले. आवश्यक संबंधित भाग खालीलप्रमाणे पुनरुत्पादित केला आहे –

" *xxx xxx xxx xxx*

31.03.2003 रोजीचे तुमचे पत्र प्राप्त झाल्याचे मी मान्य करतो.

याद्वारे व्यवस्थापन 6 महिन्यांच्या नोटीससह, म्हणजे 24 सप्टेंबर 2003 पासून अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय म्हणून आपला बिनशर्त राजीनामा स्वीकारते. तुम्ही 23.09.2003 पर्यंत रजेवर असाल. आपण सुचविल्याप्रमाणे, संपूर्ण रजेचा कालावधी आपल्या रजा खात्यात वळता केला जाईल.

वरील बाबी लक्षात घेता दोन्ही बाजूंचे आरोप-प्रत्यारोप हाताळण्याची गरज नाही. ते स्वीकारले गेले नाहीत. त्यामुळे अप्रिय वाद आणि वादविवाद वरील पातळीवर बंद झाला आहे.

आम्ही यापूर्वीच कार्यवाहक प्राचार्यांची नियुक्ती केली आहे. 24.09.2003 पासून आम्ही नियमित मुख्याध्यापकांची नेमणूक करू. ही प्रक्रिया लवकरच सुरू करण्यात येणार आहे. या कालावधीत आपण कोणत्याही प्राधिकरणासमोर किंवा इतरत्र महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व करू शकणार नाही.

xxx xxx xxx xxx "

16. वरील पत्रव्यवहारावरून असे दिसते की व्यवस्थापनाला अपीलकर्त्याचा बिनशर्त राजीनामा हवा होता आणि नोटीसचा कालावधी परस्पर माफ करण्यासाठी त्यांनी पुढे चौकशी मागे घेण्याचा विचार करण्याचा प्रस्ताव ठेवला जो अपीलकर्त्याने स्वीकारला नाही. अपीलकर्त्याने कोणताही बिनशर्त राजीनामा सादर केला नाही आणि 31.03.2003 च्या उत्तराद्वारे विनंती केल्याप्रमाणे भावी तारखेपासून म्हणजे 24.09.2003 पासून आपल्या राजीनाम्याचा विचार करण्याचा पुनरुच्चार केला. व्यवस्थापनाने स्वत:हून भविष्यातील तारखेपासून हा राजीनामा स्वीकारला पण एकतर्फी उल्लेख खालीलप्रमाणे केला :- *"24.09.2003* पासून सहा महिन्यांच्या

नोटिशीसह तुमचा बिनशर्त राजीनामा अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय म्हणून स्वीकाराला आहे."

17. अपीलकर्त्याने लिहिलेल्या 11.08.2003 च्या पत्रातील मजकूर हा एक प्रकारचा अंतर्निहित समज आहे, अशी उत्तरदाता ने घेतलेली भूमिका आहे. त्यामुळे या संदर्भात तिन्ही व्यासपीठांनी नोंदवलेल्या निष्कर्षांचे कौतुक करण्यासाठी पत्रातील मजकूर पुन्हा सादर करणे आवश्यक आहे जे पुढीलप्रमाणे आहे –

" *xxx xxx xxx xxx*

व्यवस्थापन समितीच्या काही पदाधिकाऱ्यांनी *09.09.2003* रोजी महाविद्यालयात झालेल्या कार्यक्रमासह काही प्रसंगी (बैठका, समारंभ इ.) माझ्यावर बिनबुडाचे, असिद्ध, चुकीचे व अप्रामाणिक आरोप जाहीरपणे केले आहेत.

हे तुमच्याच दिनांक *08.04.2003* च्या पत्राच्या विपरीत आहे ज्यात असे नमूद केले आहे की "दोन्ही बाजूंचे आरोप आणि हरकती हाताळण्याची आवश्यकता नाही. ते स्वीकारले गेले नाहीत. त्यामुळे वरील पातळीवर अप्रिय वाद व वादविवाद मिटला आहे.

जाहीरपणे खोटे आरोप करणे म्हणजे चारित्र्यहनन आणि मानहानी आहे.

त्यामुळे यापुढे व्यवस्थापन समितीच्या सदस्यांनी माझ्याविरोधात जाहीर किंवा अन्यथा खोटी बदनामीकारक विधाने करणार नाहीत, याची काळजी घ्यावी, अशी माझी विनंती आहे.

xxx xxx xxx xxx "

त्याचा अभ्यास केल्यावर दिनांक 08.04.2003 च्या पत्राचा संदर्भ दिनांक 11.08.2003 च्या पत्रातील मजकुराचा, विशेषत: " दोन्ही बाजूंचे आरोप व प्रत्यारोप हाताळण्याची गरज नाही" या ओळींचा संदर्भ देण्यात आला आहे. ते स्वीकारले गेले नाहीत. अशा प्रकारे अप्रिय वाद आणि वादविवाद वरच्या पातळीवर संपतो", हे बिनशर्त राजीनाम्याची पावती म्हणता येणार नाही. राजीनामा स्वीकारण्याच्या तारखेपूर्वी संमती असणे आवश्यक आहे. दिनांक 11.08.2003 च्या पत्रातील मजकुरावरून 24.09.2003 पासून चा राजीनामा अंतिम, बंधनकारक व अपरिवर्तनीय म्हणून स्वीकारण्यात आल्याचे दिसून येत नाही. 11.08.2003 च्या पत्रातील मजकुराच्या आधारे संभाव्य राजीनामा मागे घेण्याची विनंती भविष्यातील तारखेसह फेटाळण्याचा आदेश कायम ठेवत संबंधित आदेशात नमूद केलेल्या निष्कर्षांचा आम्ही स्वीकार करू शकत नाही.

18. वरील पत्रव्यवहार आपण सविस्तर पणे पाहिला आहे. अपीलकर्त्याने तिच्याविरुद्ध कोणतीही चौकशी न सुरू करण्यासाठी राजीनामा सादर केल्याचे आम्हाला दिसत नाही. कोणतीही विभागीय चौकशी माफ करण्याच्या बदल्यात राजीनामा देण्यात आल्याचे दर्शविणारे काहीही अभिलेखावर ठेवण्यात आलेले नाही. पूर्वसंमती दर्शविणारा अपीलकर्त्याचा कोणताही पत्रव्यवहारही आमच्यासमोर ठेवण्यात आलेला नाही. कॉलेज ट्रिब्युनल आणि उच्च न्यायालयाने 11.08.2003 च्या पत्राद्वारे अपीलकर्त्याने पावती देत 08.04.2003 च्या पत्राच्या आधारे हा निकाल नोंदविला. 08.04.2003 च्या पत्राला बराच काळ उत्तर न मिळाल्याने खालील न्यायालयांनी हा एक अंतर्निहित समज किंवा करार मानला आहे.

19. दिनांक 25.03.2003 च्या राजीनामा पत्रातील मजकूर पाहिल्यास असे स्पष्ट होते की, अपीलकर्त्याने वैद्यकीय कारणास्तव 24.09.2003 च्या भावी तारखेपासून आपला राजीनामा

स्वीकारण्याची विनंती केली होती. 28.03.2003 च्या पत्राद्वारे व्यवस्थापनाने परस्पर संमतीने 6 महिन्यांची नोटीस मुदत माफ करून अर्जदाराच्या बिनशर्त राजीनाम्याची मागणी केली, जी मान्य झाली नाही आणि संभाव्य तारखेपासून राजीनाम्याचे समर्थन करणारे उत्तर 31.03.2003 रोजी सादर करण्यात आले. त्यानंतर दिनांक 08.04.2003 च्या पत्राद्वारे 25.03.2003 रोजीचा राजीनामा "अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय" शब्द वापरून संभाव्य तारखेपासून 'एकतर्फी' स्वीकारण्यात आला.

20. **रेव्ह ओस्वाल्ड (सूप्रा)** मधील निकालाचा आधार घेत तात्कालिक खटल्याची वस्तुस्थिती सारखीच आहे, असे म्हटले होते. आमच्या मते, **रेव्ह ओस्वाल्ड (सूप्रा)** चे प्रकरण हे असे प्रकरण होते ज्यात साक्षीदारांसमोर राजीनाम्याची बिनशर्त कृती अंमलात आणली गेली आणि भविष्यातील तारखेपर्यंत औपचारिक स्वीकृती पुढे ढकलण्याच्या समजुतीने बिशपच्या सचिवांकडे पाठविली गेली. साक्षीदारांसमोर अशा प्रकारे अंमलात आणलेला राजीनामा विकरने एकतर्फी मागे घेतला, म्हणून हाऊस ऑफ लॉर्ड्सने राजीनामा ऐच्छिक, निरपेक्ष, वैधरित्या अंमलात आणला आणि अपरिवर्तनीय असल्याचे म्हटले.

21. या प्रकरणात ट्रस्टच्या मागणीनुसार सहा महिन्यांच्या नोटीसची अट माफ करणारा बिनशर्त राजीनामा अपीलकर्त्याने सादर केला नाही. पूर्वसंमतीशिवाय अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय असे शब्द वापरून दिनांक 08.04.2003 च्या पत्राद्वारे राजीनामा स्वीकारणे एकतर्फी होते. त्यानंतरच्या पत्रात दिनांक 11.08.2003 च्या पत्रामध्ये, "अंतिम, बंधनकारक आणि अपरिवर्तनीय" या शब्दांचा स्वीकार स्पष्टपणे केला गेला नाही. किंबहुना वर काढलेल्या 08.04.2003 च्या पत्रातील शब्दांच्या संदर्भात होते. दिनांक 11.08.2003 च्या पत्रातील तरतुदी, ज्या राजीनामा स्वीकारल्याच्या तारखेनंतरच्या आहेत, तसेच 08.04.2003 च्या पत्रातील मजकुराशी कोणताही अंतर्निहित करार उघड केलेला नाही. वरील विवेचनावरून आमच्या मते तीन व्यासपीठांनी नोंदवलेली

कारणे आपण स्वीकारू शकत नाही. त्यामुळे आमच्या मते **रेव्ह ओस्वाल्ड (सूप्रा)** यांचा निर्णय सध्याच्या खटल्यातील वस्तुस्थितीला लागू होत नाही. त्यामुळे **रेव्ह ओसवाल्ड (सूप्रा)** यांच्या प्रकरणाशी वस्तुस्थितीसाधर्म्य असल्याबद्दल अपीलकर्त्याची याचिका फेटाळणे योग्य नाही आणि तिन व्यासपीठांनी असे निष्कर्ष काढणे अयोग्य आहे. आमच्या मते या प्रकरणातील वस्तुस्थितीवर गोपाळचंद्र मिश्रा **(सूप्रा)** यांच्या प्रकरणात घटनापीठाने दिलेल्या निकालाचे गुणोत्तर पूर्ण ताकदीने लागू होते.

22. **बलराम गुप्ता(सूप्रा)** प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाने आमचे मत अधिक दृढ झाले आहे, ज्यात "राजकुमारविरुद्ध भारत सरकार, ***AIR 1969 SC 180"*** या खटल्यात घेतलेल्या मताचा पुनरुच्चार करताना, या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की जोपर्यंत स्वीकृतीच्या नियमांच्या अनुषंगाने सक्षम प्राधिकरणाद्वारे राजीनामा स्वीकारला जात नाही, तोपर्यंत कर्मचाऱ्याला 'लोकस पोनीटेंटाय' आहे, पण त्यानंतर नाही. सध्याच्या खटल्याच्या वर नमूद केलेल्या तथ्यांनुसार, प्रभावी तारखेच्या दोन आठवडे आधी म्हणजे 09.09.2003 रोजी राजीनामा मागे घेण्यात आला होता, तथापि, अपीलकर्त्याला राजीनाम्याच्या प्रभावी तारखेपूर्वी राजीनामा मागे घेण्याचा अधिकार होता.

23. या न्यायालयाच्या नंतरच्या निकालात श्रीकांथा एस.एम.**(सूप्रा),** "विंकुलम ज्युरिस" हे तत्त्व मांडले गेले आहे, परिच्छेद 26 आणि 27, त्यापैकी, प्रासंगिक आहेत, म्हणून ते पुढीलप्रमाणे पुनरुत्पादित केले आहेत –

> " 26. वरील निर्णयांच्या आधारे, आमच्या मते, अपीलकर्त्याच्या विद्वान वकिलाचे म्हणणे बरोबर आहे की उत्तरदाता कंपनीने 4-1-1993 रोजी अपीलकर्त्याचा राजीनामा स्वीकारला होता आणि त्या दिवशी कार्यमुक्त करण्याचे आदेश दिले गेले होते, परंतु नंतरच्या पत्राद्वारे त्याला 5-1-1993 ते 13-1-1993 पर्यंत आकस्मिक रजा मंजूर करण्यात आली. शिवाय 15-1-1993 रोजी

कार्यालयीन वेळेनंतर त्यांना कार्यमुक्त केले जाईल, असे सांगण्यात आले. विंकुलम ज्युरिस [संपादन: विंकुलम (प्रति ओईडी): युनियनचे बंधन, एक टाई. सामान्यत: लाक्षणिक, आणि ज्यूरी (पर ब्लॅक): कायद्याचे; हक्काचे म्हणूनच, आमच्या विचारानुसार, चालू असलेले आणि मालक आणि कर्मचारी यांचे नाते 4-1-1993 रोजी संपुष्टात आले नाही. कार्यमुक्त आदेश आणि वेतन देण्यावरून ते 15-1-1993 पर्यंत कंपनीच्या सेवेत कायम होते, हेही स्पष्ट होते.

27. कंपनीने दाखल केलेल्या उत्तरादाखल प्रतिज्ञापत्रात असे म्हटले होते की, अपीलकर्त्याचा राजीनामा तात्काळ स्वीकारण्यात आला आणि 4-1-1993 रोजी त्याला कार्यमुक्त केले जाणार होते. अपीलकर्त्याच्या विनंतीमुळेच त्याला 15-1-1993 पर्यंत कायम ठेवण्यात आले. उलट उत्तर प्रतिज्ञापत्रात अपीलकर्त्याने म्हटले होते की, 15-1-1993 रोजी तो ड्युटीवर हजर झाला आणि त्या दिवशी कामही केले. दुपारी 12.00 च्या सुमारास त्यांना पत्र देण्यात आले ज्यात त्यांना दिवसअखेरीस कार्यमुक्त करण्यात येईल, असे सांगण्यात आले. 17.30 वाजता त्यांना 13,511/- रुपयांचा धनादेश देण्यात आला. ग्रॅच्युइटी, प्रॉव्हिडंट फंड यासारखे टर्मिनल बेनिफिट्स मिळाले नसल्याचा प्रतिपादन अपीलकर्त्याने केले होते. अशा प्रकारे हे सिद्ध होते की 15-1-1993 पर्यंत अपीलकर्ता सेवेत राहिला. तसे असेल तर, आमच्या मते, ठरलेल्या कायद्यानुसार, अपीलकर्त्याने त्या तारखेपूर्वी आपला राजीनामा मागे घेवू शकला असता. 8-1-1993 रोजी अपीलकर्त्याने राजीनामा मागे घेण्याचे पत्र सादर केले होते, ही मान्य बाब आहे. त्यामुळे या पत्राची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी कंपनीची होती. तसे न केल्याने कंपनीने कायद्याच्या विरुद्ध आणि या न्यायालयाच्या निर्णयाच्या विरोधात काम केले आहे आणि म्हणूनच कंपनीची कारवाई रद्द

बातल करण्याच्या लाईकीची आहे. आमच्या मते अपीलकर्त्याला दिलासा न देण्यात उच्च न्यायालयाची चूक होती. त्यानुसार उच्च न्यायालयाने कायम ठेवलेली कंपनीची कारवाई, रद्द केली जाते. "

24. वरील प्रकरणात राजीनामा सादर केल्यावर अपीलकर्ताला 05.01.1993 ते 13.01.1993 पर्यंत रजा मंजूर घेवून 04.01.1993 रोजी कार्यमुक्त करण्यात आले. राजीनाम्याची प्रभावी तारीख 15.01.1993 होती. त्यातील अपीलकर्त्याने दिनांक 08.01.1993 रोजी प्रभावी तारखेपूर्वी राजीनामा मागे घेतला. कंपनीने राजीनामा मागे घेण्यास नकार दिला. या वस्तुस्थितीच्या अनुषंगाने या न्यायालयाने राजीनामा मागे घेण्यास नकार देण्याची अशी कृती रद्द बातल ठरवली आणि राजीनामा मागे घेतल्याची सूचना पाठविण्याच्या तारखेस मालक आणि कर्मचारी यांचे नाते संपुष्टात आले नाही आणि ते स्वीकारण्याच्या प्रत्यक्ष तारखेपर्यंत सुरू राहील, असे सांगून "विंकुलम ज्युरिस" चे तत्त्व स्पष्ट केले. त्या प्रकरणात कंपनीची कारवाई रद्द केल्यानंतर मालकाने कर्मचाऱ्याला पुढील काम देण्यास नकार देणे अन्यायकारक ठरेल आणि कर्मचाऱ्याला वेतन व इतर परिणामी लाभांसाठी पात्र ठरविले जाईल, असे न्यायालयाने म्हटले आहे. आमच्या मते, सध्याच्या प्रकरणातील वस्तुस्थिती ढोबळमानाने त्या प्रकरणाशी मिळतीजुळती आहे.

25. ट्रस्टच्या अभ्यासू वकिलांनी **बीएसईएस यमुना पॉवर लिमिटेड(सूप्रा)** मधील या न्यायालयाच्या निर्णयावर विश्वास ठेवला आहे, तथापि, त्या प्रकरणाची वस्तुस्थिती वेगळी आहे. त्या प्रकरणात राजीनामा स्वेच्छानिवृत्तीची विनंती म्हणून ग्राह्य धरण्यात आला, मात्र उच्च न्यायालयाने याचिकाकर्त्याच्या मागील सेवेची गणना करून त्यांना पेन्शनरी लाभासाठी पात्र ठरविले. त्या प्रकरणातील याचिकाकर्त्याला 22.12.1971 रोजी नियमित करण्यात आले होते. 07.07.1990 रोजी त्यांनी राजीनामा सादर केला, जो स्वीकारण्यात आला. हा राजीनामा स्वीकारल्यास पूर्वीची सेवा रद्द झाली असती. उच्च न्यायालयाने ती स्वेच्छानिवृत्तीची विनंती मानून पेन्शनरी लाभ दिला आहे. ती बाब

हाताळताना केंद्रीय नागरी सेवा निवृत्तीवेतन नियम, 1972 च्या नियम 26 मधील तरतुदीचा संदर्भ देवून या न्यायालयाने स्पष्ट केले की, राजीनाम्यामुळे सेवा रद्द झाली असती आणि अशी विनंती स्वेच्छानिवृत्तीची विनंती मानली जाऊ शकत नाही. त्या चर्चेतून उच्च न्यायालयाचा निर्णय रद्द बातल ठरवण्यात आला. आमच्या मते या खटल्याची वस्तुस्थिती पाहिली तर त्या निर्णयाचा उत्तरदाताला काहीच उपयोग होत नाही.

26. कॅप्टन गुरदर्शन कौर संधू**(सूप्रा)** यांच्या निर्णयावर दोन्ही बाजूंच्या वकिलांनी विश्वास ठेवला आहे, ज्यात या न्यायालयाने परिच्छेद 12 मध्ये गोपालचंद्र मिश्रा (सूप्रा) आणि बलराम गुप्ता (सूप्रा) यांनी घालून दिलेल्या कायद्याची पुष्टी केली आहे. त्या निकालाचा संबंधित परिच्छेद पुढीलप्रमाणे पुनरुत्पादित केला आहे –

> *"12.* त्यामुळे सर्वसाधारणपणे राजीनामा प्रभावी होईपर्यंत कर्मचाऱ्याला राजीनामा मागे घेण्याचा मार्ग मोकळा असतो, हे सर्वमान्य आहे. राजीनामा केव्हा लागू होईल हे प्रशासकीय सेवा नियम आणि / किंवा कार्यालय / पदाच्या अटी आणि शर्तींवर अवलंबून असू शकते. गोपालचंद्र मिश्रा [भारत सरकार विरुद्ध गोपालचंद्र मिश्रा, (1978) 2 SCC 301: 1978 SCC (एल अँड एस) 303] मधील परिच्छेद 41 आणि 50 मध्ये म्हटल्याप्रमाणे, "पद / पदाच्या अटी व शर्तींवर नियंत्रण ठेवणार् या तरतुदींमध्ये काहीही विपरीत नसल्यामुळे" किंवा "कायदेशीर कंत्राटी किंवा घटनात्मक बंधनाअभावी, 'संभाव्य राजीनामा' प्रभावी होण्यापूर्वी केव्हाही मागे घेतला जाऊ शकतो". शिवाय, बलराम गुप्ता [बलराम गुप्ता विरुद्ध भारत सरकार, 1987 Supp. SCC 228 : 1988 SCC (एल अँड एस) 126] मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, "तथापि, प्रशासनाने त्यांच्या राजीनाम्यावर किंवा सेवानिवृत्तीपत्रावर कारवाई

करून इतर कर्मचा-यांना त्यांच्याजागी नोकरीसाठी उपलब्ध करून देण्याची व्यवस्था केली असती, तर ती वेगळी बाब असती. "

त्या प्रकरणात गोपाळचंद्र मिश्रा(सूप्रा) यांच्या परिच्छेद ***50*** मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे संभाव्य राजीनामा मागे घेण्यासाठी कायदेशीर**,** कंत्राटी किंवा घटनात्मक बंधनाच्या आधारे या न्यायालयाने अपवाद निश्चित केला. या न्यायालयाने "नागरी हवाई वाहतूक आवश्यकता, 2009" (पुढे **"**सीएआर**"** म्हणून संबोधले जाते) चा संदर्भ देत कर्मचाऱ्याच्या वैयक्तीक हितापेक्षा सार्वजनिक हित प्रबळ होईल असा भेद केला. सीएआरच्या क्लॉज 3.7 चा अर्थ लावताना न्यायालयाने म्हटले आहे की, उड्डाणे चालविण्यासाठी वैमानिकांची नेमणूक न केल्यास सार्वजनिक हितावर विपरीत परिणाम होईल. त्यामुळे त्यात नमूद केलेल्या परिस्थितीची मार्गदर्शक कल्पना ही सार्वजनिक हितासाठी नियोक्त्याने घ्यावयाची निकष असून सार्वजनिक हितापेक्षा कर्मचाऱ्याच्या हिताला प्राधान्य देता येणार नाही, असे सांगण्यात आले. आमच्या मते, प्रस्तूतच्या प्रकरणाच्या वस्तुस्थितीशी त्या निकालाचा कोणताही उपयोग होत नाही ज्यामध्ये राजीनामा देण्याच्या तारखेलाच प्राचार्यपदाचा कार्यभार श्रीमती पूर्वी शहा यांना देण्यात आला होता, ज्यांना तात्काळ प्रभावाने "कार्यवाहक प्राचार्य" म्हणून नियुक्त केले गेले होते आणि अपीलकर्त्याला रजेवर जाण्याचे निर्देश देण्यात आले होते.

27. वरील चर्चा लक्षात घेता, आम्ही अपीलकर्त्याच्या बाजूने प्रश्न (अ) आणि (ब) चे उत्तर देतो आणि असे मानतो की 25.03.2003 रोजीचे पत्र संभाव्य तारखेपासून म्हणजे 24.09.2003 च्या राजीनाम्याची सूचना आहे, जे अपीलकर्त्याने प्रभावी तारखेपूर्वी मागे घेतले असते. असे मागे घेण्यास प्रतिबंध करणारा कोणताही नियम किंवा नियमावली आमच्या निदर्शनास आणून दिलेला नाही. दिनांक 24.09.2003 पासून चा राजीनामा 'अंतिम, बंधनकारक व अपरिवर्तनीय' म्हणून स्वीकारण्याच्या दिनांक 08.04.2003 च्या पत्रास पूर्वसंमती नव्हती व म्हणून असे शब्द वापरून राजीनामा स्वीकारणे एकतर्फी होते. चर्चा केल्याप्रमाणे, कोणताही अंतर्निहित करार आणि

समजूतदारपणा पुर्व संमतीने नव्हता. त्यामुळे गोपालचंद्र मिश्रा **(सूप्रा)** आणि श्रीकांत एस . एम. **(सूप्रा)** यांच्या बाबतीत घालून दिलेल्या कायद्यानुसार अपीलकर्त्याने प्रभावी तारखेपूर्वी असा राजीनामा मागे घेण्यास परवानगी आहे. पक्षकारांच्या अभ्यासू वकिलांनीही आणखी काही खटल्यांतील कायद्याचा आधार घेतला आहे, पण त्या खटल्यांमध्ये ठरल्याप्रमाणे कायद्याचा प्रश्न एकच असल्याने आमच्या निर्णयावर बोजा टाकण्याची गरज नाही. पुढे हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की येथे नोंदवलेले निष्कर्ष लक्षात घेता, न्यायाधिकरणाने गुणवत्तेच्या आधारावर हा विषय हाताळणे कितपत योग्य होते या प्रश्नाची आपण तपासणी करीत नाही. वरील चर्चा लक्षात घेता दोन्ही प्रश्नांची उत्तरे अर्जदाराच्या बाजूने दिली जातात.

प्रश्नाचे विश्लेषण (क)

28. पदाच्या किंवा पदाच्या अटी व शर्तींमधील तरतुदींमध्ये काहीही विपरीत नसल्यास आणि कोणतेही कायदेशीर कंत्राटी किंवा घटनात्मक बंधन नसल्यास, संभाव्य राजीनामा, वर चर्चा केल्याप्रमाणे, प्रभावी होण्यापूर्वी केव्हाही मागे घेतला जाऊ शकतो. ट्रस्टने अपीलकर्त्याच्या जागी मुख्याध्यापकांना कार्यवाहक कार्यभार देण्याची व्यवस्था केली होती आणि त्यामुळे जनहिताला कोणताही धक्का बसला नाही.

29. या प्रकरणातील विचित्र तथ्यांवरून राजीनाम्याची प्रभावी तारीख 24.09.2003 होती हे स्पष्ट होते. कॉलेज ट्रिब्युनलने 20.09.2003 रोजी स्थगिती दिली जी 30.04.2004 रोजी कॉलेज ट्रिब्युनलने अंतिम निकाल देईपर्यंत कार्यरत होती. रिट कोर्टाच्या आदेशाविरोधात रिट याचिका आणि अपील दाखल केल्यानंतर अपीलकर्त्याविरुद्ध आक्षेपार्ह निर्णयाद्वारे निर्णय घेण्यात आला. उच्च न्यायालयात प्रकरण प्रलंबित असताना याचिकाकर्त्याची एम.पी.पी.शहा महाविद्यालयातील प्राचार्य पदावर निवड झाली व 01.10.2007 रोजी ड्युटीवर रुजू झाल्यानंतर त्यांनी सेवानिवृत्तीचे वय पूर्ण होईपर्यंत म्हणजे 31.10.2015 पर्यंत काम केले. अशा प्रकारे, संबंधित आक्षेपार्ह आदेश रद्द केल्यामुळे

आणि सेवानिवृत्तीमुळे तिला आता उत्तरदाता क्रमांक 1 संस्थेत कर्तव्यावर रुजू होण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही. त्याचबरोबर 05.03.2003 च्या विश्वस्तांच्या पत्रात नमूद केलेल्या आरोपांसाठी विभागीय कारवाई करण्याचे स्वातंत्र्य ट्रस्टला देणे योग्य ठरणार नाही, विशेषत: 20 वर्षांहून अधिक कालावधीनंतर, जेव्हा की अपीलकर्त्याने 2015 मध्ये निवृत्तीचे वय पूर्ण केले आहे. त्यामुळे अपीलकर्त्याच्या बाजूने प्रश्न (अ) व (ब) निकाली काढताना 24.09.2003 पासून ते (जेव्हा त्यांनी अर्जदाराने राजीनामा दिला आहे असे चूकीचे धरले) 01.10.2007 रोजी नवीन संस्थेत प्राचार्य म्हणून रुजू झाल्याच्या तारखेपर्यंत अपीलकर्त्याचा सेवा कालावधी नियमित करण्याचे निर्देश ट्रस्टला देणे आम्हाला योग्य वाटते. खटल्याच्या वस्तुस्थितीत 'नो वर्क नो पे' हे तत्त्व लागू होईल आणि अपीलकर्त्याला ट्रस्टमध्ये काम न केल्यामुळे अशा नियमित कालावधीसाठी बॅक-वेजेस आणि पगार मिळणार नाही. अशा प्रकारे, हे निरीक्षण करणे पुरेसे ठरेल की तिचे मानलेले सातत्य लक्षात घेता आणि वरील आमच्या निष्कर्षांच्या अनुषंगाने, 24.09.2003 ते 01.10.2007 हा कालावधी उत्तरदाताद्वारे नियमित केला जाईल आणि पेन्शनसह सर्व कारणांसाठी कर्तव्यावर घालवलेला कालावधी म्हणून गणला जाईल.

30. वरील चर्चेच्या अनुषंगाने आम्ही निर्देश देतो की, कालावधी नियमित केल्यावर आणि तो कर्तव्यावर घालवलेला कालावधी मानून ट्रस्टद्वारे चालविल्या जाणाऱ्या संस्थेत आणि एम.एम.पी.शहा महाविद्यालयात अपीलकर्त्याचा सेवा कालावधी सेवेत खंड न घालता मोजला जाईल. त्यानंतर तिने नियमांनुसार पेन्शनसाठी आवश्यक असलेली किमान 20 वर्षांची सेवा पूर्ण केली असेल, त्यामुळे तिला पेन्शन आणि इतर सेवानिवृत्तीचे लाभ मिळतील. निवृत्ती व पेन्शनरी लाभांची गणना करून त्यानुसार पेन्शनच्या थकबाकीसह अदा करण्यात यावा. या निर्णयाच्या तारखेपासून चार महिन्यांच्या कालावधीत ही प्रक्रिया पूर्ण करण्यात यावी. निवृत्ती लाभ/ पेन्शन आणि त्याची थकबाकी निर्दिष्ट केलेल्या मुदतीत न भरल्यास, अपीलकर्ता वार्षिक व्याज @ 7% साठी पात्र असेल.

31. त्यानुसार वरील अटींमध्ये हे अपील मंजूर केले जाते आणि कॉलेज ट्रिब्युनल आणि उच्च न्यायालयाने दिलेले आदेश रद्द बातल ठरतात. प्रलंबित अर्ज असल्यास त्याचाही निपटारा केला जाईल. खर्चाचा आदेश नाही.

तयार केलेल्या हेडनोट्स : दिव्या पांडे खटल्याचा निकाल : अपील मंजूर

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.